

Πολιτικές σεξουαλικότητας και υγείας την εποχή του AIDS

ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ετυμολογικά «πάσχων» είναι αυτός που υποφέρει. Αυτό που προκαλεί τον βαθύτερο φόβο δεν είναι ο πόνος αυτός καθ' εαυτόν αλλά ο πόνος που εξευτελίζει.

(Sontag 1993: 132)

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ της εργασίας αυτής είναι η κοινωνική/πολιτισμική εννοιολόγηση του AIDS κυρίως οι αντιλήψεις για την πρόληψή του, ο ορισμός και η διαχείριση από τα δρώντα υποκείμενα του «κινδύνου» στις ερωτικές σχέσεις. Θα εξετάσω εδώ και την κοινωνική/πολιτισμική κατασκευή των σεξουαλικότητων δεδομένου ότι, όπως είναι ευνόητο, οι αντιλήψεις για το AIDS, ως σεξουαλικά μεταδιδόμενη ασθένεια, διαμορφώνονται σε σχέση με εκείνες για την σεξουαλικότητα. Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα μελέτη υποστηρίζω την θέση ότι η διερεύνηση της εννοιολόγησης και της διαχείρισης του «κινδύνου» συνδέεται άμεσα με μία σειρά ζητημάτων που βρίσκονται στο κέντρο των πιο πρόσφατων αναζητήσεων στην *κονστρουκτιβιστική* θεώρηση των σεξουαλικότητων: τις σημασίες των σεξουαλικών πρακτικών, την πολιτισμική κατασκευή του ερωτικού σώματος και της επιθυμίας/ευχαρίστησης και την σχέση τους με την διαμόρφωση των έμφυλων και σεξουαλικών ταυτοτήτων. Επίσης, βασιζόμενος στην ανάλυση του M. Foucault, θέλω να διερευνήσω πώς αυτές οι αντιλήψεις για την επιθυμία και το σώμα, επομένως και εκείνες που αφορούν την πρόληψη του AIDS, διαμορφώνονται από τις σχέσεις εξουσίας και ειδικότερα πώς αυτές οι αντιλήψεις χρησιμοποιούνται ως στρατηγικές εξουσίας αλλά και, πολλές φορές ταυτόχρονα, ως στρατηγικές αντίστασης.

Αν στην Ελλάδα οι πρώτες μελέτες για την κοινωνική κατασκευή των σεξουαλικότητων έχουν εμφανισθεί πρόσφατα, στην δυτική Ευρώπη και κυρίως στην Αμερική ανθρωπολόγοι και γενικότερα κοινωνικοί επιστήμονες έχουν, ήδη από τις αρχές περίπου της δεκαετίας του '80, αρχίσει να μελετούν ως κεντρικό θέμα την σεξουαλικότητα. Οι ερευνητές αυτοί επεκτείνουν το πεδίο των ερευνητικών τους ενδιαφερόντων και στο AIDS. Η επέκταση αυτή ή ακόμη περισσότερο η ενασχόληση με τις σεξουαλικότητες διαμέσου του AIDS, προσδίδει μία «νομιμότητα» μέσω ενός «ιατρικού» θέματος στις έρευ-

νες αλλά και στους ερευνητές οι οποίοι, όπως έχει επισημανθεί (Bozon 1995: 43), πριν από την εμφάνιση του AIDS εθεωρούντο σε πολλές χώρες μειωμένου «επιστημονικού» κύρους στους ακαδημαϊκούς κύκλους¹. Όμως, την ίδια στιγμή, επειδή το AIDS ταυτίζεται με το «περιθώριο», με τον Άλλον (ομοφυλόφιλοι, ναρκομανείς, μαύροι ή ακόμη ξένοι μετανάστες) η ενασχόληση με το AIDS μπορεί να συνεπάγεται και τον στιγματισμό και την περιθωριοποίηση του ίδιου του ερευνητή. Διότι, όπως λέει ο ανθρωπολόγος G. Herdt (1992: 20): «όταν ο εθνογράφος μεταφέρει τα ευρήματά του αναφορικά με παράνομες, ανήθικες πρακτικές από το πεδίο της έρευνας του “οίκαδε”, αυτό ισοδυναμεί με την παραβίαση των κανόνων της ίδιας του της κοινωνίας». Εξάλλου, ο πολιτικός χαρακτήρας αυτής της ανθρωπολογίας δεν περιορίζεται μόνο στον ριζοσπαστικό θεωρητικό, μεθοδολογικό προβληματισμό για τις σεξουαλικότητες και την αρρώστια αλλά, ανατρέποντας τον διαχωρισμό μεταξύ «καθαλής/θεωρητικής» και «εφαρμοσμένης» έρευνας, διεκδικεί την εφαρμογή των ανθρωπολογικών εννοιών στην πρόληψη και γενικότερα την αντιμετώπιση του AIDS. Και ακόμη: απαντώντας στο ερώτημα σε τι χρησιμεύει η γνώση των κοινωνικών επιστημόνων για το AIDS ο Herdt (1992: 7-8), συμπυκνώνοντας την μέχρι τώρα επιστημονική πρακτική, υποστηρίζει ότι, εφόσον το AIDS ταυτίζεται με πρακτικές, ανθρώπους και ομάδες που έχουν τεθεί στο «περιθώριο», η κατανόηση αυτών των πολιτισμών θα συμβάλει ώστε η ιατρική επιστήμη, η νοσοκομειακή περίθαλψη αλλά και η ενημέρωση και πρόληψη να λάβουν υπόψη τους όχι μόνο την ύπαρξη αλλά κυρίως τις ιδιαίτερες ανάγκες όλων αυτών των περιθωριοποιημένων ανθρώπων. Έτσι, λοιπόν, οι κοινωνικές επιστήμες συνδέονται μέσω της έρευνας για το AIDS, αναπόφευκτα με μία οντοπική προοπτική: εκείνη που αποσκοπεί σε θετικές αλλαγές στις συνθήκες ζωής των στιγματισμένων και περιθωριοποιημένων ανθρώπων, στην ενδυνάμωσή τους.

Το κείμενο που ακολουθεί βασίζεται σε εθνογραφική επιτόπια έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια του 1996 σε δύο πόλεις της κεντρικής Ελλάδας και την Αθήνα στα πλαίσια ενός συγκριτικού ερευνητικού προγράμματος². Επι-

πλέον, η παρούσα εργασία εφόσον εστιάζεται στην διαπλοκή του AIDS με τις έμφυλες και σεξουαλικές ταυτότητες, στηρίζεται και στο υλικό που συγκεντρώθηκε ύστερα από επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα και σ' ένα εργασιακό προάστειο του Πειραιά το διάστημα 1990-1992. Το υλικό αυτό είχε αποτελέσει την βάση της διδακτορικής διατριβής μου με θέμα τις ανδρικές ταυτότητες και σεξουαλικότητες.

Ανάμεσα στον φόβο και την σιωπή ή το νόημα του AIDS

Οι Έλληνες θεωρούν ότι η χώρα τους έχει τον μικρότερο αριθμό οροθετικών και αρρώστων του AIDS στην Ευρώπη. Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές ο αριθμός των μολυνθέντων προσώπων υπολογίζεται σε 14.000. Το AIDS γίνεται

της άλλης. Οι γιατροί δεν ανακοινώνουν δημόσια τον αριθμό των προσβληθέντων προσώπων. Όπως λέει ο M. Duval (1992): «το να μιλάς για το κακό είναι σαν να το κάνεις να υπάρχει». Αρκετοί από τους συνομιλητές μου όταν τους πληροφορώ για τον αριθμό των οροθετικών της πόλης αντιείνουν ότι οι άνθρωποι αυτοί έχουν μολυνθεί από μετάγγιση αίματος. Έτσι, αρνούνται την ύπαρξη του AIDS στην πόλη ως σεξουαλικά μεταδιδόμενη αρρώστια.

Αυτή η σιωπή γύρω από την ύπαρξη της ασθένειας ενισχύει την εικόνα μιας κοινότητας η οποία δεν κινδυνεύει. Το AIDS δεν αφορά τους πληροφορητές μου, αφού κανείς δεν γνωρίζει κάποιον «γνωστό» του που να έχει μολυνθεί. «Το πιο σημαντικό είναι ότι δεν έχουμε δει το AIDS, δεν έχουμε δει κά-

αντικείμενο συζήτησης συνήθως την 1 Δεκεμβρίου, παγκόσμια ημέρα του αγώνα κατά του AIDS. Στην επαρχιακή πόλη Α το AIDS δεν υπάρχει. Σύμφωνα με τους πληροφορητές μου, οι ασθενείς και οι οροθετικοί της πόλης δεν είναι παρά τρεις ή τέσσερις: «ξένοι» ή άνδρες που είχαν σεξουαλικές σχέσεις με «ξένες». Μία σπουδάστρια των ΤΕΙ και τρεις ναυτικοί, επάγγελμα λίγο σπάνιο στην αγροτική αυτή πόλη. Η Α θεωρείται μία κοινότητα κλειστή στους ξένους όπου η ενδογαμία και ο κοινωνικός έλεγχος προφυλάσσουν από την σεξουαλική ανάμιξη και αταξία, και, κατά συνέπεια, την μόλυνση από τον HIV. Όπως λέει ο Βασίλης, 30 χρονών: «εδώ δεν υπάρχουν ξένοι, δεν μπαίνουν ξένοι εδώ να μπερδευτεί ο κόσμος, να 'ρθει κάποιος ξένος να γνωριστούν, να κάνουν έρωτα». Και η Λίνα, 20 χρονών: «εδώ η κοινωνία είναι κλειστή οι άνθρωποι γνωρίζουν τι γίνεται ο ένας με τον άλλον». Στην πραγματικότητα ο αριθμός των οροθετικών και των ασθενών του AIDS, τουλάχιστον εκείνος που είναι γνωστός στους γιατρούς των δημόσιων νοσοκομείων, ανέρχεται σε σαράντα στην Α και δεκαπέντε στην Β και, επιπλέον, είναι ντόπιοι και συχνά κάτοικοι των χωριών. Ο υπεύθυνος γιατρός της μιας πόλης δεν γνωρίζει τον αριθμό των οροθετικών

ποιον γνωστό μας, έναν γείτονα, έναν φίλο που να είναι άρρωστος» (Βασίλης). Όχι μόνο οι επαρχιώτες αλλά και οι αθηναίοι συνομιλητές μου νιώθουν ότι το AIDS τους αφορά από την στιγμή που κάποιος «γνωστός» τους αρρωσταίνει. Η σιωπή σχετικά με το AIDS συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι η αρρώστια αυτή ταυτίζεται με την ομοφυλοφιλία, με τις πολλαπλές σεξουαλικές επαφές και, γενικότερα, με μια σεξουαλική συμπεριφορά «ελεύθερη», «ανεξέλεγκτη». Η σεξουαλικότητα αυτή θεωρείται και βιώνεται ως «παράνομη», παραβατική σε σχέση με τον κανόνα της αναπαραγωγικής ετεροφυλοφιλίας. Έτσι, πολλοί έχουν «παράνομες» «κρυφές» σεξουαλικές πρακτικές, ενώ η δημόσια ερωτική τους ζωή είναι σύμφωνη με τον επίσημο κανόνα. Για τον λόγο αυτό η μόλυνση από τον HIV συχνά αποκαλύπτει συγκαλυμμένες παραβατικές σεξουαλικές δραστηριότητες και, επομένως, καταδεικνύει την πολλαπλότητα των σεξουαλικών πρακτικών. Έτσι, ένας δημόσιος λόγος για το AIDS θα συνεπαγόταν την αναγνώριση της ύπαρξης της σεξουαλικής πολυμορφίας, «αταξίας», στο «εσωτερικό» της τοπικής, αλλά και, γενικότερα, της ελληνικής, κοινότητας. Μία τέτοια παραδοχή προκαλεί τον φόβο. Όταν ο υπεύθυνος γιατρός της μίας επαρ-

χιακής πόλης ανακοίνωσε δημόσια τον αριθμό των ατόμων που έχουν προσβληθεί από τον ιό στην περιοχή, την επόμενη μέρα οι τοπικές εφημερίδες είχαν ως τίτλο: «οκτώ με AIDS ανάμεσά μας». Σε προσωπικό, ατομικό επίπεδο, ο δημόσιος λόγος συνεπάγεται τον στιγματισμό εκείνου που τον εκφέρεει:

«Ξέρεις, στις παρέες δεν γίνεται κουβέντα για το AIDS. Αν κάποιος αρχίσει να μιλάει για αυτό όλοι θα τον υποψιαστούν ότι έχει κάποιο πρόβλημα...

Εθνογράφος: Σαν τι;

Θ: ότι είναι gay, τοξικομανής, ότι έχει, “το” έχει... Πρόκειται για ένα μυστικό που όλοι θέλουν να το κρατήσουν κρυφό» (απόσπασμα από μία συζήτηση με τον Θανάση, 28 χρονών). Η διάγνωση της ασθένειας γίνεται αντιληπτή ως εντοπισμός, αποκάλυψη μιας παράνομης πράξης που έχει ως συνέπεια την σύλληψη. Στην επαρχία ένας άνδρας 30 χρονών, που είχε δώσει αίμα, φοβόταν ότι την επομένη της αιμοδοσίας ένας αστυνομικός θα του ανακοίνωνε την οροθετικότητά του και θα τον οδηγούσε στο νοσοκομείο. Και ένας άλλος συνομιλητής μου στην Αθήνα δεν πήγαινε να κάνει το τεστ διότι το κέντρο διάγνωσης είναι κοντά στο κτίριο της ασφάλειας. Ο υπεύθυνος γιατρός του νοσοκομείου της Α, όταν αναφέρεται στην διάγνωση της ασθένειας από τους γιατρούς χρησιμοποιεί εκφράσεις όπως: «Πιάσαμε ή τσιμπήσαμε κάποια περιστατικά». Έτσι, όσοι θέλουν να κάνουν το τεστ δεν πηγαίνουν στο νοσοκομείο της πόλης τους αλλά σε εκείνο ενός άλλου νομού της περιοχής. Επίσης, οι οροθετικοί και οι ασθενείς του AIDS δεν προσέρχονται για να εισπράξουν το σχετικό μηνιαίο επίδομα από φόβο μήπως αναγνωριστούν από τον ταμία. Διότι οι πράξεις αυτές αποκαλύπτουν δημόσια το στίγμα της ταυτότητάς τους.

Δεδομένων όλων αυτών, οι συνομιλητές μου αντιλαμβάνονται το AIDS περισσότερο ως σημείο των παραβατικών τους σεξουαλικών πρακτικών δηλαδή ως στίγμα παρά ως ασθένεια που προσβάλλει την υγεία. Με άλλα λόγια, το AIDS όπως και γενικότερα η αρρώστια αλλά και η υγεία δεν είναι ουδέτερες ιατρικές έννοιες. Όπως το θέτει ένας συνομιλητής μου, παντρεμένος άνδρας με ομοφυλόφιλες πρακτικές: «για μένα είναι το ίδιο πράγμα: το ίδιο ένοχος θα νιώσω για την σύφιλη ή για την βλενόρροια ή για την λευκόρροια, δηλαδή για πιο ανώδυνες αρρώστιες. Δεν είναι καθοριστική η αρρώστια, όσο το γεγονός της παρασπονδίας... αν δεν ήταν το AIDS θα ήταν κάτι άλλο... γύρισα από την επαρχία με σύφιλη... μπορείς να το κρύψεις από την γυναίκα σου;»

Η αντίληψη αυτή συνεπάγεται και τον επαναπροσδιορισμό των εννοιών του κινδύνου και της πρόληψης. Το AIDS γίνεται περισσότερο επικίνδυνο από την στιγμή που στιγματίζει τον ασθενή. Και καθώς σε μία σεξουαλική συνεύρεση υπάρχουν κι άλλοι κίνδυνοι στιγματισμού, περισσότερο άμεσοι από εκείνον της μόλυνσης από τον ιό, τα δρώντα υποκείμενα επιχειρούν μία «ιεράρχηση των κινδύνων» (Bajos-Ludwig 1995).

Συχνά ο κίνδυνος της μόλυνσης έρχεται σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με εκείνον του στιγματισμού πολύ περισσότερο που, πολλές φορές, όπως θα δούμε παρακάτω, η, σύμφωνη με την ιατρική λογική, χρησιμοποίηση προφυλακτικού ή το τεστ και η ενδεχόμενη διάγνωση της αρρώστιας αποτελούν κινδύνους στιγματισμού. Ακόμη και στις περιπτώσεις που λαμβάνονται μέτρα προφύλαξης, αυτά υφίστανται μία συμβολική διαχείριση από τα δρώντα υποκείμενα και χρησιμοποιούνται για να ενισχύσουν λογικές που, συχνά, είναι ανεξάρτητες ή και αντίθετες σε μία «ουδέτερη» υγιεινή, ιατρική λογική. Διότι, οι έννοιες του κινδύνου και της πρόληψης κατασκευάζονται σε σχέση με τις σημασίες γύρω από τις οποίες συγκροτούνται οι ερωτικές συμπεριφορές, το ερωτικό σώμα και με την συνακόλουθη κατασκευή των έμφυλων και σεξουαλικών ταυτοτήτων. Επιπλέον, το AIDS ως κοινωνική/πολιτισμική κατασκευή προσαρμόζεται στις πολλαπλές στρατηγικές των δρώντων υποκειμένων που αποσκοπούν στην άσκηση μιας «παραβατικής» σεξουαλικότητας και παράλληλα στην διατήρηση μιας κανονιστικής, τουλάχιστον δημόσιας, ταυτότητας. Προκειμένου να γίνουν περισσότερο κατανοητά τα παραπάνω ως προχωρήσουμε στην διερεύνηση του πώς η σεξουαλικότητα γίνεται αντιληπτή στα συμφραζόμενα μιας οριζόμενης ως «συναισθηματικής» σχέσης και μιας καθαρά «σεξουαλικής».

Μία κανονιστική, «υγιής» σεξουαλικότητα

Η σεξουαλικότητα ορίζεται διαφορετικά, ανάλογα με την σχέση όπου αυτή ασκείται. Έτσι υπάρχει μία σεξουαλικότητα όπου θεωρείται ότι το σώμα, η σεξουαλική πράξη εκφράζει την συναισθηματική εμπλοκή του εαυτού. Όμως συχνά η συναισθηματική, ψυχική διάσταση της ερωτικής αυτής έκφρασης υπερτονίζεται και μία «συναισθηματική» ερωτική επιθυμία αντιδιαστέλλεται από μία «καθαρά σωματική». Η «αγάπη» αποτελεί το συναισθηματικό γύρω από το οποίο συγκροτείται η ερωτική αυτή σχέση. Όταν οι συνομιλητές μου μιλούν για την αγάπη, αναφέρονται περισσότερο στα ψυχικά, «ανθρώπινα» χαρακτηριστικά του ερωτικού τους συντρόφου παρά στην φυσική, εξωτερική εμφάνιση και ελκυστικότητά του. Δεν είναι τυχαίο που η «αγάπη» μπορεί να συνδέει δύο ανθρώπους που δεν έχουν σεξουαλική σχέση μεταξύ τους: την μητέρα και το παιδί ή, γενικότερα, δύο συγγενείς ή δύο φίλους. Η «αγάπη» θεωρείται σαν το αποτέλεσμα μιας βαθύτερης γνωριμίας, εξοικείωσης: ο άλλος δεν είναι πια ένας ξένος, γίνεται οικείος, «δικός μου άνθρωπος». Θεωρείται ότι σε μία σχέση αγάπης ο ένας ενδιαφέρεται για την υγεία, την δουλειά, τις οικογενειακές σχέσεις του άλλου, ότι υπάρχει μία ψυχική δέσμευση, εμπιστοσύνη. Η σεξουαλική «απιστία» προσλαμβάνεται ως ρήξη στην σχέση αυτή. Οι δύο σύντροφοι δημιουργούν μία σχέση ζευγαριού, τον «δεσμό», όρο που εκφράζει την σταθερότητα και την αμοιβαία δέσμευση. Ο «δεσμός» είναι καταξιωμένος τόσο μεταξύ των ετεροφυλόφιλων, όσο και των ανδρών με ομοφυλόφιλη σεξουαλική

ταυτότητα, των gay. Για τις γυναίκες θεωρείται ως η μόνη «νόμιμη» μορφή ερωτικής σχέσης όπου μπορούν να εκφράσουν την σεξουαλικότητά τους. Διότι η συναισθηματικότητα θεωρείται ότι αμβλύνει την σεξουαλική, καθαρά σωματική διάσταση μιας ερωτικής σχέσης (βλ. και Yannakopoulos 1995, 1996). Έτσι, οι γυναίκες δεν επισύρουν το στίγμα της «πουτάνας» δηλαδή της «σεξουαλικής» γυναίκας. Επιπλέον, σε πολλές ετεροφυλόφιλες σχέσεις ο δεσμός γίνεται αντιληπτός ως σχέση «σοβαρή», προ-γαμιαία η οποία δηλαδή καταλήγει στον γάμο. Γενικότερα το ζευγάρι θεωρείται ως μία κλειστή κοινότητα όπου οι εταίροι δεν κινδυνεύουν.

Το προφυλακτικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην αρχή της σχέσης. Κι αυτό κυρίως στις ομοφυλόφιλες σχέσεις όπου συ-

χνά οι εταίροι είναι άγνωστοι, «ξένοι» και επιπλέον, επειδή οι «ομοφυλόφιλοι» έχουν χαρακτηριστεί σαν ομάδα υψηλού κινδύνου. Αλλά καθώς η σχέση σταθεροποιείται και αναπτύσσεται το αίσθημα κοινότητας και εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο εταίρων, τα μέτρα προφύλαξης εγκαταλείπονται τόσο στις ανδρικές ομοφυλόφιλες σχέσεις όσο και στις ετεροφυλόφιλες. Συχνά η χρήση του προφυλακτικού είναι a priori αναποτελεσματική, αφού έρχεται σε αντίθεση με τις σημασίες γύρω από τις οποίες οργανώνεται η «συναισθηματική» σεξουαλικότητα. Έτσι, πολλοί συνομιλητές μου λένε ότι το προφυλακτικό «γλυστράει», ή «σπάει» κατά την διάρκεια της ερωτικής συνεύρεσης. Το προφυλακτικό γίνεται αντιληπτό ως μία πλαστική ύλη, που χωρίζει σωματικά τους εταίρους και, επομένως, συμβολίζει την ψυχική απόσταση, την έλλειψη εμπιστοσύνης, την προσωρινότητα, την καθαρά «σεξουαλική», «εφήμερη» διάσταση της σχέσης. Επιπλέον, καθώς πολλές ετεροφυλόφιλες σχέσεις γίνονται αντιληπτές ως προ-γαμιαίες, ο χαρακτηρισμός τους ως καθαρά σεξουαλικών θα καθιστούσε προβληματική την συνέχισή τους. Πολύ περισσότερο που οι σχέσεις αυτές θεωρούνται ότι αποτελούν χώρο απόδειξης των αναπαραγωγικών ικανοτήτων

μιας ανύπαντρης γυναίκας. Το τελευταίο γίνεται φανερό από το ότι πολλές νέες γυναίκες, παρόλο που είναι ενημερωμένες για την αντισύλληψη, αρνούνται να χρησιμοποιήσουν τις αντισυλληπτικές μεθόδους διότι τις θεωρούν ως επικίνδυνες για την υγεία τους. Οι κίνδυνοι αυτοί θεωρούνται μεγαλύτερης σημασίας από τις επαναλαμβανόμενες εκτρώσεις στις οποίες, συχνά, οι γυναίκες προσφεύγουν.

Πολλές φορές η ίδια η πρόταση χρησιμοποίησης του προφυλακτικού αποτελεί προσβολή για τον ερωτικό σύντροφο και κυρίως για την γυναίκα: στις ετεροφυλόφιλες σχέσεις αν ο άνδρας προτείνει την χρήση προφυλακτικού, αυτό σημαίνει ότι θέτει σε αμφισβήτηση την ηθική της συντρόφου του και αν είναι η γυναίκα εκείνη που προτείνει, θέτει η ίδια σε κίν-

δυνο την φήμη της αφού θα χαρακτηριστεί σαν «πουτάνα». Στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια οι δύο σύντροφοι μπορεί να κάνουν το τεστ μετά από μία πρώτη περίοδο γνωριμίας και χρήσης του προφυλακτικού και, κυρίως, από την στιγμή που η σχέση μπορεί να χαρακτηριστεί σαν «δεσμός». Όμως στην περίπτωση αυτή, το τεστ δεν αποσκοπεί στην προστασία της υγείας αλλά χρησιμοποιείται σαν σύμβολο εμπλοκής σε μία σχέση «σοβαρή», δηλαδή μονογαμική και με μακροχρόνια προοπτική. Αυτό γίνεται φανερό και από το γεγονός ότι συχνά οι εταίροι παύουν να χρησιμοποιούν το προφυλακτικό προτού να κάνουν το τεστ. Η ίδια συμβολική διαχείριση του προφυλακτικού εξηγεί και την μη χρήση του από την αρχή της σχέσης. Όπως λέει ο Πέτρος 35 χρονών: «όταν πηγαίνω με κάποιον χωρίς προφύλαξη εγώ το βιώνω σαν να θέλω να αλλάξω ζωή να δεθώ με κάποιον, σαν να παίρνω την σχέση πιο σοβαρά, να κλείνομαι σε κάποιον». Η μετάδοση του ιού στην περίπτωση μιας ενδεχόμενης, προϋπάρχουσας της σχέσης, οροθετικότητας του ενός από τους δύο εταίρους, γίνεται αντιληπτή ως επιλογή, ως ανάληψη της ευθύνης και από τους δύο: «Παίρνω την ευθύνη για τον εαυτό μου κι εκείνος για τον εαυτό του και οι δύο μαζί είτε θα βγει σε καλό είτε σε κα-

κό ό,τι τύχει στον ένα θα τύχει για τον άλλον αν και ποτέ δεν ξέρεις ...μπορεί να πάθει ο ένας κι όχι ο άλλος...».

Μία παθο-λογική, παραβατική σεξουαλικότητα

Εκτός από αυτήν την συναισθηματική, εγκεφαλική σεξουαλικότητα υπάρχει μία άλλη που γίνεται αντιληπτή σαν παραβατική, «παράνομη», «άγρια». Συχνά η σεξουαλικότητα αυτή είναι αντίθετη στον επίσημο κανόνα της μονογαμίας και στην διάκριση ομοφυλοφιλίας/ετεροφυλοφιλίας. Σαν «παράνομη» η σεξουαλικότητα αυτή θεωρείται ότι πρέπει να ασκείται «στα κρυφά». Γίνεται αντιληπτή σαν «άγρια» επειδή συνδέεται περισσότερο με το σώμα, με μία σωματική «φυσική» επιθυμία παρά με την ψυχή, την τρυφερότητα, την συναισθηματικότητα. Οι συνομιλητές μου προκειμένου να περιγράψουν αυτήν την μορφή ερωτικής σχέσης χρησιμοποιούν τον όρο «πάθος». Στις σχέσεις «πάθους» υπερισχύει η σωματική, σεξουαλική έλξη μεταξύ των δύο εταίρων οι οποίοι ενδιαφέρονται κυρίως για την ατομική σεξουαλική ικανοποίηση, ευχαρίστησή τους, χαρακτηριστικό που απαξιώνεται ως ατομικιστικό, εγωκεντρικό.

Ο ορισμός της σχέσης αυτής ως σεξουαλικής συνεπάγεται την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο συντρόφων. Η έλλειψη εμπιστοσύνης οφείλεται και στο ότι το παρουσιαστικό, η συμπεριφορά και εν γένει η ζωή του εταίρου, αντικειμένου του πάθους, δεν είναι σύμφωνα με τον επίσημο κανόνα. Όμως, το μειονέκτημα αυτό θεωρείται ότι ενδυναμώνει την σεξουαλική επιθυμία, το «πάθος». «Βλέπεις έναν άνθρωπο και από τον τρόπο που σου μιλάει... πώς μιλάς με κάποιον για λίγες ώρες και λες είναι σα να σε ξέρω δέκα χρόνια σου προκαλεί ο άλλος εμπιστοσύνη... μπορεί να δεις κάποιον και να σε τραβήξει ερωτικά και να δεις όμως ότι είναι χασικλής ή και αλκοολικός και να πας μαζί του επειδή σε γοητεύει το αντικείμενο... δεν τον εμπιστεύεσαι αλλά πας επειδή υπάρχει δυνατή έλξη και δεν μπορείς να αντισταθείς... τα άτομα που μου προκαλούν εμπιστοσύνη δεν με τραβάνε ερωτικά τόσο όσο θα με τραβήξει κάποιος που είναι μία τρελλή κατάσταση, δεν θα είναι ήπιος, ήρεμος...» (Αννα 25 χρονών). Λόγω της έντασής της, μία τέτοια σχέση γίνεται αντιληπτή ως προσωρινή, στιγμιαία, της μιας βραδιάς. Ο εαυτός έχει κυριαρχηθεί από το πάθος. Δεν είναι κυρίαρχος των πράξεών του που υπαγορεύονται από την σεξουαλική επιθυμία και όχι από την λογική. Αυτή η παραβατική «άγρια» σεξουαλικότητα ορίζεται ως ανδρική, αφού θεωρείται ότι οι άνδρες έχουν «από τη φύση τους» πειστικές σεξουαλικές «ανάγκες». Πιο συγκεκριμένα, το ανδρικό όργανο θεωρείται ως η έδρα του σεξουαλικού «ενστίκτου» που είναι γνωστό ως *καύ(β)λα* όρος που δείχνει την σύνδεση/ταύτιση του σεξουαλικού, βιολογικού οργάνου με την επιθυμία. Λέγεται ότι η *καύλα* είναι πιο συχνή και έντονη στους άνδρες που βρίσκονται σε περιόδους σεξουαλικής στέρησης. Κατά την σεξουαλική αυτή υπερδιέγερση το πέος είναι σε σύση ακόμη και

κατά την διάρκεια της νύχτας. Μεγάλες ποσότητες σπέρματος μαζεύονται τόσο που οι όρχεις φουσκώνουν. Πολλοί συνομιλητές μου, ιδιαίτερα εκείνοι που είχαν να κάνουν πολύ καιρό έρωτα, μιλούσαν για τον πόνο που αισθάνονταν στους όρχεις που ήταν έτοιμοι να σπάσουν από την υπερσυγκέντρωση του σπέρματος. Η «καύλα» ως «φυσική» ανάγκη ταυτίζεται με την όρεξη, με την πείνα. Έτσι αυτή η ανδρική σεξουαλική επιθυμία γίνεται αντιληπτή όχι απλώς ως μία σωματική επιθυμία αλλά ως άμεσο αποτέλεσμα αρσενικών «φυσικών» λειτουργιών. Με την σειρά της, η ευχαρίστηση ισοδυναμεί με την σχεδόν μηχανική και στιγμιαία αποφόρτιση της ανδρικής ενέργειας δηλαδή την εκσπερμάτωση. Αυτή η φυσιολογικοποίηση της επιθυμίας και της ευχαρίστησης –για να χρησιμοποιήσω την φράση αυτή του Foucault– θεωρείται ότι συνεπάγεται την απέκδυση της σεξουαλικής εμπειρίας από κάθε ψυχική, συναισθηματική διάσταση. Ο διαχωρισμός αυτός συναισθήματος και σεξουαλικού/«καύλας» εκφράζεται με την διχοτόμηση του ανδρικού σώματος σε δύο μέρη το επάνω από την μέση όπου εδρεύει ο ψυχικός εαυτός και το «κάτω» δηλαδή το σεξουαλικό σώμα. Και καθώς το επάνω μέρος θεωρείται ως η έδρα του έλλογου εαυτού, ο διαχωρισμός αυτός του ανδρικού σώματος σημαίνει και την αντίθεση λογικού/σεξουαλικών ενστίκτων ή καλύτερα μιας λογικής του επάνω κεφαλιού και μιας άλλης του κάτω. Είναι σαν το σεξουαλικό σώμα να υποκαθιστά τον εαυτό ή σαν ένας άλλος ενσώματος εαυτός να ενεργεί ξεχωριστά από το πνευματικό Εγώ. Έτσι, θεωρείται ότι το κάτω μέρος που κυριαρχείται από την «καύλα» είναι εκείνο που υπαγορεύει και ορίζει την σεξουαλική συμπεριφορά.

Η «καύλα» χρησιμοποιείται από τους άνδρες ως στρατηγική υπέρβασης της ετεροφυλοφιλίας και πρόσβασης στην ομοφυλοφιλία και γενικότερα σε παραβατικές, μη-αναπαγωγικές, σεξουαλικές συμπεριφορές. Όπως λένε οι συνομιλητές μου: «πάνω στην καύλα μπορεί να κάνει κανείς πολλά πράγματα». Επιπλέον, χάρη στην διάκριση ανάμεσα σε ένα επίσημο, ψυχικό εαυτό και ένα σεξουαλικό σώμα, άλλον εαυτό, οι παραβατικές σεξουαλικές πρακτικές δεν συνεπάγονται μία στιγματισμένη ταυτότητα. Έτσι στην περίπτωση της ομοφυλοφιλίας αυτοί οι άνδρες που έχουν ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές θεωρούνται *άνδρες «ετεροφυλόφιλοι»* – και όχι «θηλυπρεπείς», δηλαδή «ομοφυλόφιλοι». Ακόμη οι άνδρες αυτοί αναδιαπραγματεύονται και τελικά παραβιάζουν το κυρίαρχο ετερο-φυλόφιλο μοντέλο σεξουαλικής συμπεριφοράς, δηλαδή την διάκριση ενεργητικού/παθητικού (βλ. Yannakopoulos 1995, 1996). Οι πληροφορητές μου αυτοί, συχνά ταυτίζουν την ομοφυλοφιλία με το πάθος και την ετεροφυλοφιλία με το συναισθηματικό. Ο Γιάννης 40 χρονών, πατέρας δύο παιδιών, που έχει και ομοφυλόφιλες πρακτικές περιγράφει την σεξουαλικότητά του τον καιρό που ήταν παντρεμένος: «Πήγαινα στο πάρκο από δω κι από κει ζαλισμένος, άλλες φορές μπορούσα να κάνω κάτι κι άλλες όχι. Ίσως

να μου προκαλούσε ενοχές και όταν γύριζα σπίτι μου ήθελα να κάνω έρωτα με την γυναίκα μου... εκ των υστέρων, βάζοντας κάτω τα πράγματα έβλεπα την διαφορά μεταξύ σεξ με συναισθηματικό και χωρίς».

Οι ομόφυλες αυτές σεξουαλικές πρακτικές γίνονται ανεκτές από την ελληνική κοινωνία υπό τον όρο να παραμένουν κρυφές, να μην γίνονται αντικείμενο δημόσιου λόγου. Έτσι, στις επαρχιακές πόλεις, οι άνδρες με ομοφυλόφιλες πρακτικές αναζητούν ερωτικό σύντροφο σε πόλη άλλη από την δική τους, γειτονική συνήθως, όπου δεν υπάρχει πιθανότητα κάποιος «γνωστός» να τους «δει», να τους αναγνωρίσει. Οι μετακινήσεις αυτές θυμίζουν εκείνες των ανθρώπων που δεν κάνουν το τεστ διάγνωσης στην δική τους πόλη.

Σε αντίθεση με τους άνδρες, οι γυναίκες δεν έχουν την δυνατότητα να δικαιολογήσουν μία ενδεχόμενη παρέκκλιση από το επίσημο μοντέλο σεξουαλικότητας παρουσιάζοντάς την ως «φυσική». Διότι οι γυναίκες εφόσον «στερούνται» του ανδρικού οργάνου θεωρείται ότι δεν έχουν σεξουαλικά ένστικτα όπως η «καύλα» και, κατά συνέπεια, έντονες σεξουαλικές ανάγκες. Έτσι, σύμφωνα με την αντίληψη αυτή για την γυναικεία σεξουαλική φύση, η γυναίκα είναι πιο επιρρεπής απ' ότι ο άνδρας στο να περιορίσει την σεξουαλική της δραστηριότητα στα πλαίσια της αναπαραγωγικής σεξουαλικότητας είτε στα πλαίσια των συναισθηματικών προ-γαμιαίων σχέσεων, είτε του γάμου. Όμως, πολλές γυναίκες είναι άλλοτε «συναισθηματικές» και άλλοτε «σεξουαλικές» ανάλογα με τα ερωτικά συμφραζόμενα. Έτσι, οι ανύπαντρες, κυρίως κατά την περίοδο που αναζητούν σύζυγο, περιορίζονται σε μία σεξουαλικότητα συναισθηματική με εκείνους κυρίως τους ερωτικούς συντρόφους τους που είναι οι πιθανοί μελλοντικοί σύζυγοι. Αν δείξουν ότι είναι σεξουαλικές θα κινδυνέψουν, όπως είπαμε παραπάνω, να στιγματιστούν σαν «πουτάνες» με συνέπεια να αποκλειστούν από την γαμήλια αγορά. Όπως λένε οι πληροφορητές μου στην επαρχία: «δεν θα βρουν

ποτέ άνδρα». Η συναισθηματικότητά τους αποτελεί, λοιπόν, μία γαμήλια στρατηγική. Αλλά η επιβεβαίωση, διαμέσου του γάμου, της κανονιστικής θηλυκότητας επιτρέπει στις γυναίκες να έχουν εξωγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις. Για τις γυναίκες αυτές, που όπως λένε οι ίδιες είναι «μπαφιασμένες», ο γάμος αποτελεί μία κάλυψη, μία στρατηγική που διατηρεί την ψευδαίσθηση μιας εξιδανικευμένης, μονοδιάστατης εικόνας μιας «φυσικής»/κανονιστικής γυναικείας σεξουαλικότητας, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει την παραβίασή της. Οι παντρεμένες γυναίκες επιλέγουν για εταίρο έναν άνδρα επίσης παντρεμένο, αφού ο τελευταίος θα κρατήσει μυστική την εξωσυζυγική τους σχέση. Οι συνομιλήτριές μου αντιλαμβάνονται την εξωσυζυγική αυτή σεξουαλικότητα ως «παράνομη»,

«άγρια» καθαρά σωματική και επιπλέον ως χώρο όπου βιώνουν μία διαφορετική, περισσότερο σεξουαλική, επιθυμία και ευχαρίστηση απ' ότι στα συμφραζόμενα της γαμήλιας σχέσης όπου, συχνά, υιοθετούν μία ερωτική συμπεριφορά σύμφωνη με το μοντέλο της παθητικής, συναισθηματικής σεξουαλικής γυναίκας. Πολύ περισσότερο που, πολλές φορές, η επιλογή του συζύγου γίνεται με κριτήρια διαφορετικά από εκείνα της επιλογής του εραστή, δηλαδή που δεν σχετίζονται με την «άγρια» «σεξουαλική» έλξη αλλά με χαρακτηριστικά όπως «σοβαρός», «καλό παιδί» ή ακόμα οικονομικό και κοινωνικό στάτους. Αλλά ας δώσουμε τον λόγο στην Άννα, παντρεμένη, 25 χρονών: «συνήθως λένε ότι οι γυναίκες είναι συναισθηματικές. Είναι ένας μύθος. Είναι η κάλυψη. Η γυναίκα θα πάει για μια βραδιά γιατί θέλει να αισθανθεί κολακευμένη. Θα πάει καθαρά για το σεξ όχι για τα φούμαρα, θα πάει για το παράνομο· το παράνομο δεν είναι συναισθηματικό, είναι άγριο σεξ· για παράδειγμα μία γυναίκα κάνει με τον άνδρα της μία φυσιολογική στάση και έχει έναν εραστή που την ελκύει ερωτικά, δεν είναι δεμένη μαζί του συναισθηματικά. Το σεξ με τον εραστή είναι ανώτερο απ' ότι με τον άνδρα της, γιατί με τον άνδρα της δεν μπορεί να δείξει αυτά τα πουτανί-

στικά, με τον άνδρα της φοβάται να εκδηλωθεί και στους άνδρες είναι το ίδιο, δηλαδή στο σεξ η γυναίκα τους δεν τους κάνει αυτά που τους κάνει η γκόμμενα».

Οι άνδρες με ομοφυλόφιλη ταυτότητα διακρίνουν και εκείνοι ανάμεσα σε μία «εγκεφαλική», συναισθηματική σεξουαλικότητα της σταθερής, «σοβαρής» σχέσης και σε εκείνη των εφήμερων σχέσεων, η οποία εστιάζεται σε τμήματα του σώματος, αντικείμενα μιας σωματικής επιθυμίας/ερεθισμού, της «καύλας». Όπως λέει ο Παύλος, 32 χρονών: «Στις σεξουαλικές σχέσεις αντικειμενοποιώ τον έρωτα, με εξιτάρουν μερικά μέρη του σώματος, ένα ωραίο στήθος, ένας ωραίος πισινός, φέρομαι βιτζιόζικα... στις συναισθηματικές σχέσεις οι σύντροφοί μου δεν δέχονται να είναι αντικείμενο, είναι κακό, η σχέση είναι σοβαρή, πρέπει να είσαι σοβαρός κι εσύ... στις συναισθηματικές σχέσεις μου λένε τι ωραία μάτια, τι ωραίο φρύδι εγκεφαλικά, κεφαλικά (γελάει). Κι εγώ κρατώ τις αποστάσεις σε ένα δεσμό δεν αφήνω, δεν εκδηλώνω τα βίτσια...».

Αρκετές φορές οι gay που εμπλέκονται σε μία μόνιμη σχέση έχουν παράλληλα και «καθαρά» σεξουαλικές σχέσεις που διέπονται από το πάθος. Οι σχέσεις αυτές διατηρούνται μυστικές, αφού η «απιστία» θεωρείται ως κακό και, ως εκ τούτου, καλύπτεται από την σιωπή. Ο Γιάννης, 40 χρονών, αναφέρεται σε μία ενδεχόμενη «απιστία» του φίλου του: «δεν μπορώ να “το” δω, να “το” ακούσω, να “το” σκεφτώ· ακόμη κι αν δεν το δεις και μόνο σου το πει ο άλλος, καλπάζει η φαντασία σου είναι κρύο πράμα όταν σου το ομολογήσει ο άλλος εκεί κρυώνω...».

Η χρήση του προφυλακτικού ως πράξη «λογικής», «υποχρέωσης», «ευθύνης», «ελέγχου» γίνεται αντιληπτή ως αντίθετη με αυτήν την οριζόμενη ως παραβατική και άρα, εξ ορισμού, επικίνδυνη σεξουαλικότητα. Πόσο μάλλον, η σεξουαλικότητα αυτή ορίζεται ως αυθόρμητη, φυσική η οποία δεν υπόκειται παρά μόνο στην ανεξέλεγκτη ερωτική επιθυμία, στα στιγμιαία πάθη. Επιπλέον, θεωρείται ότι συχνά κατά την διάρκεια αυτών των ερωτικών σχέσεων δεν έχει κανείς συνείδηση και άρα δεν αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του εξαιτίας της σεξουαλικής υπερδιέγερσης ή ακόμη και του αλκοόλ. Η Άννα λέει: «τώρα θα απαιτούσα προφυλακτικό· εξαιρούνται βέβαια οι περιπτώσεις που έχεις πει, που δεν ορίζεις τις καταστάσεις, συνήθως έτσι γίνεται: πας σε ένα μπαρ, φεύγεις με έναν, είσαι πάνω στην όρεξή σου, έχει πει κιόλας... σ’ αυτές τις περιπτώσεις έχεις το μυαλό πάνω από το κεφάλι και κάτω από την φούστα». Και ο Κώστας: «ήταν η περίοδος που γινόμουν πίτα και κάποια στιγμή βρέθηκα με κάποιον και πετάχτηκα να φύγω “δεν έχω εμπιστοσύνη στον εαυτό μου, δεν μπορώ να ελέγξω τον εαυτό μου”, του λέω κι εκείνος μου απαντά: έχω εγώ προφυλακτικό μα, του ανταπαντώ, εγώ δεν θα θυμάμαι αν τόχες άσε με τώρα που μου ’ρθε η επιφοίτηση θα μπορούσε να με είχε πάρει ο ύπνος και νά ’μουν αναίσθητος από το αλκοόλ και ο άλλος νά ’κανε ό,τι ήθελε και μην μου πεις ότι θα καταλάβαινες άντε εγώ από

και και πέρα να ησυχάσω, εντάξει δεν ήταν μόνο το αλκοόλ· ίσως κάποια στιγμή να αφέθηκα κι εγώ γιατί μου άρεσε ο άλλος αλλά μετά συνειδητοποιώντας...»

Επίσης η χρήση του προφυλακτικού σηματοδοτεί την εμπλοκή του «λογικού», επίσημου καθημερινού εαυτού σε μία παραβατική σεξουαλικότητα, γεγονός που συνεπάγεται την ενοχοποίηση των δρώντων υποκειμένων: «το προφυλακτικό με τρομάζει, με πιέζει, μπαίνω στην διαδικασία να σκέφτομαι ότι πρέπει νά ’μαι καβλωμένος, με τρομάζει αυτό ότι πρέπει να κάνω έρωτα τώρα· μ’ αρέσει να μου ’ρθει “έτσι”, χωρίς να μπω σ’ αυτήν την διαδικασία» (Χρήστος 33 χρονών, με ομοφυλόφιλες πρακτικές). Έτσι, συχνά, η σκέψη χρήσης του προφυλακτικού ματαιώνει τις στρατηγικές αυτές πρόσβασης σε μία παραβατική σεξουαλικότητα.

Άλλες φορές χρησιμοποιούνται μέτρα προφύλαξης που διέπονται από μία λογική πιθανοτήτων. Καθώς το AIDS ταυτίζεται με την συχνή εναλλαγή ερωτικών συντρόφων, η σχέση μεταξύ δύο παντρεμένων γίνεται αντιληπτή ως ακίνδυνη, αφού θεωρείται ότι ο αριθμός των εταίρων ενός παντρεμένου ή μιας παντρεμένης περιορίζεται σε εκείνον του ή της συζύγου. Για τον λόγο αυτό δικαιολογείται η μη χρήση προφυλακτικού. Όπως όμως ήδη έχουμε πει, η επιλογή αυτή του ερωτικού συντρόφου δεν αποσκοπεί στην προφύλαξη από το AIDS αλλά στην διατήρηση της μυστικότητας της «παράνομης» σχέσης και, επομένως, την «προστασία» της δημόσιας ταυτότητας κυρίως της γυναίκας, πολλές φορές, και του άνδρα. Στις σχέσεις αυτές υπάρχουν και περιπτώσεις όπου το προφυλακτικό χρησιμοποιείται. Αλλά η χρήση αυτή και η σωματική απόσταση που θεωρείται ότι δημιουργεί, γίνεται αντιληπτή περισσότερο ως σύμβολο συναισθηματικής απόστασης ανάμεσα στους εταίρους παρά ως μέτρο προστασίας της υγείας. Έτσι, το προφυλακτικό χρησιμοποιείται ως συμβολικό όριο που αντιδιαστέλλει μια «παράνομη», καθαρά «σεξουαλική», πρακτική από μια «νόμιμη» σχέση όπου υπάρχει συναισθηματική εμπλοκή. Εξάλλου, τόσο στα ομοφυλόφιλα όσο και τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια η μόλυνση από τον ιό του ενός από τους δύο συντρόφους κατά την διάρκεια της σχέσης αντιμετωπίζεται ως κακό, ως στίγμα. Διότι, σε αντίθεση με μία ενδεχόμενη οροθετικότητα που προϋπάρχει της σχέσης, η μόλυνση αυτή σηματοδοτεί την απιστία του ενός και επιπλέον στιγματίζει τον άλλον σαν «κερατά». Μπροστά στον κίνδυνο αυτόν του αμοιβαίου στιγματισμού η οροθετικότητα αποκρύπτεται ή αποφεύγεται η διάγνωση της.

Gay ομοφυλοφιλία και AIDS

Η μορφή της αρρενωπής «ομοφυλοφιλίας» όπου οι σεξουαλικές πρακτικές δεν συνεπάγονται μία ομοφυλόφιλη ταυτότητα διαφέρει από εκείνη της gay ομοφυλοφιλίας, η οποία εμφανίζεται την δεκαετία του ’70 στις δύο μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, στην Θεσσαλονίκη και, κυρίως, στην Αθήνα. Διότι η gay ομοφυλοφιλία όπως αυτή έχει διαμορφωθεί κυ-

ρίως στην Βόρεια Αμερική, αφενός θεωρείται ως μία σεξουαλικότητα η οποία επικεντρώνεται στην ομοφυλόφιλη ταυτότητα παρά στις σεξουαλικές πρακτικές. Αφετέρου η αρρενωπότητα γίνεται αντιληπτή ως στοιχείο συστατικό του «ομοφυλόφιλου», της gay/ομοφυλόφιλης ταυτότητας. Έτσι, οριζόμενη ως αρρενωπή η gay ομοφυλοφιλία ανατρέπει την ταύτιση της ομοφυλοφιλίας με την θηλυπρέπεια/θηλυκότητα και υποσκάπτει τον κυρίαρχο ετεροφυλόφιλο ανδρισμό³. Οι παραπάνω διαφορές της gay ομοφυλοφιλίας από τις παραδοσιακές μορφές «ομοφυλοφιλίας» συνδέονται στενά με το ότι οι δύο αυτές σεξουαλικότητες στηρίζονται σε διαφορετικές πολιτισμικές εννοιολογήσεις για την σεξουαλικότητα. Έτσι η gay ομοφυλοφιλία προϋποθέτει την κατηγοριοποίηση του ατόμου –στην περίπτωση μας του άνδρα– όσον αφορά την σεξουαλικότητά του, με βάση την σεξουαλική ταυτότητα δηλαδή σε «ομοφυλόφιλο» και «ετεροφυλόφιλο», ενώ οι παραδοσιακές ομοφυλοφιλίες στον διαχωρισμό «άνδρας»/«πούστης-αδελφή» δηλαδή στην κατηγοριοποίηση με βάση την έμφυλη ταυτότητα. Στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία παρόλη την ανάδυση του «μοντέρνου» διαχωρισμού σε «ετεροφυλόφιλο» και «ομοφυλόφιλο» και την χρήση ακόμη των αγγλοαμερικανικών όρων *gay* και *straight*, παραμένει κυρίαρχη η κατηγοριοποίηση σε «άνδρα» και «πούστη/αδελφή». Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την οικειοποίηση του gay μοντέλου και τις «παραδοσιακές» αντιλήψεις για την ομοφυλοφιλία. Έτσι, συχνά, ένας αρρενωπός gay εκλαμβάνεται ως «άνδρας» του οποίου οι ομοφυλόφιλες πρακτικές δεν σηματοδοτούν μία «ομοφυλόφιλη» ταυτότητα, αφού ο «ομοφυλόφιλος» συνεχίζει να ταυτίζεται με τον θηλυπρεπή, παθητικό, τον μη «άνδρα»⁴. Επιπλέον, στις καθημερινές συζητήσεις ο όρος gay χρησιμοποιείται εναλλακτικά, «συγχέεται» μ’ εκείνον του «πούστη/αδελφής». Με άλλα λόγια, ενώ σύμφωνα με το μοντέλο της gay ομοφυλοφιλίας η αρρενωπότητα θεωρείται ως στοιχείο συστατικό της gay/ομοφυλόφιλης ταυτότητας, στην ελληνική κοινωνία ο «ανδρισμός» μολονότι μπορεί να εμπεριέχει ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές, συνεχίζει να γίνεται αντιληπτός ως αντίθετος με έναν ομοφυλόφιλο εαυτό. Η δημόσια, λοιπόν, εμφάνιση της gay ομοφυλοφιλίας ερμηνεύεται από πολλούς ως μία «ανησυχητική» αύξηση του αριθμού των ομοφυλόφιλων στην Ελλάδα και αντίστοιχη μείωση του «ανδρισμού». Διότι η αναγνωρίσιμη, ορατή αυτή ομοφυλοφιλία έρχεται σε αντίθεση με την γενικότερη στάση της σιωπηλής ανοχής προς τις «ανδρικές» ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές.

Έτσι, άνδρες με ομοφυλόφιλες πρακτικές αντιμετωπίζονται με εχθρικότητα και κυρίως φόβο μία ενδεχόμενη σύνδεση των παραβατικών σεξουαλικών πρακτικών με τον εαυτό αφού αυτό αφενός έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψή τους για την «ανδρική» σεξουαλικότητα και αφετέρου θα σήμαινε την ταύτισή τους με τους «ομοφυλόφιλους» δηλαδή τους «θηλυπρεπείς». Η ταύτιση αυτή θα συνεπαγόταν την ενοχο-

ποίηση τους και ίσως την διακοπή της ομοφυλόφιλης δραστηριότητάς τους. Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση γνωστών διανοούμενων ομοφυλόφιλων που έζησαν την ομοφυλοφιλία τους πριν από την εμφάνιση της gay κουλτούρας στην Ελλάδα.

Έτσι, ο Κώστας Ταχτσής (1989: 292) εκφράζει την διαφωνία του για την ίδρυση του gay κινήματος στην Αθήνα: «Ο Βελισσαρόπουλος⁵ απαιτούσε να λέγεται φιλομόφυλος οποιoσδήποτε έφευγε στο κρεβάτι μ’ έναν ομόφυλό του. Αν όμως το δεχόταν κανείς αυτό, και με δεδομένο το κοινωνικό στίγμα που επέφερε η φιλομοφυλία, ήταν σα ν’ αρνιόταν το δικαίωμα της πλειονότητας των ανδρών να κοιμούνται πότε-πότε και μ’ έναν άντρα, χωρίς να θεωρούν αναγκαστικά τον εαυ-

τό τους φιλομόφυλο με την υποτιμητική έννοια που έχει η λέξη στην αντίληψη ακόμα και των ίδιων των φιλομόφυλων»⁶. *Ακόμη και η πλειοψηφία των ανδρών που αυτοπροσδιορίζονται ως gay/ομοφυλόφιλοι μολονότι απορρίπτουν το πρότυπο του «θηλυπρεπούς» και υιοθετούν εκείνο του αρρενωπού gay αποφεύγουν την δημοσιοποίηση της ταυτότητάς τους πέρα από ένα στενό κύκλο φίλων. Διότι αυτή συνεπάγεται μία σειρά διακρίσεων σε βάρος τους ως συνέπεια του στιγματισμού τους όχι τόσο ως «ομοφυλόφιλων» αλλά κυρίως ως «θηλυπρεπών».* Επιπλέον, η κυριαρχία των «παραδοσιακών» αντιλήψεων για την ομοφυλοφιλία και την «ανδρική» σεξουαλικότητα συντελεί στην διαμόρφωση μιας κυρίαρχης αντίληψης για την gay ομοφυλοφιλία, την οποία πολλοί έλληνες gay συμμερίζονται. Έτσι, παρόλο που σημαντικός αριθμός νέων ομοφυλόφιλων ανδρών χρησιμοποιούν τον όρο gay για τον αυτοπροσδιορισμό τους, η σημασία του όρου είναι διαφορετική στα ελληνικά πολιτισμικά συμφραζόμενα. Διότι η ελληνική gay ομοφυλοφιλία γίνεται αντιληπτή είτε ως μία σεξουαλική πρακτική ή προτίμηση είτε ως μία καθαρά σεξουαλική ταυτότητα που αφορά και, κατά συνέπεια, περιορίζεται στην θεωρούμενη ως προσωπική, ιδιωτική, άρα «κρυφή», ζωή του

ατόμου, ενώ η βορειοαμερικανική *gayness* δεν αναφέρεται μόνο στις σεξουαλικές πρακτικές αλλά σε μία ταυτότητα η οποία αφορά ολόκληρο τον εαυτό, πέρα από την σεξουαλικότητα (βλ. Weston 1991). Έτσι, ενώ στις ΗΠΑ, όπως παρήρει η Weston, μία κοινή «σεξουαλική» ταυτότητα αποτελεί την βάση δημιουργίας διαρκών κοινωνικών δεσμών, πολιτικής gay κοινότητας και ισχυρών κινήματων, στην Ελλάδα η gay κουλτούρα (πολιτικά κινήματα, μπαρ και εμπορευματικό γκέτο) που έχει αναδυθεί στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα διαφέρει από την αντίστοιχη αγγλοαμερικανική.

Αρκετοί είναι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες οι οποίοι εκφράζουν την αντίθεσή τους στην δυτική gay «γκετοποίηση» και προτιμούν να συχνάζουν περισσότερο ή αποκλειστικά σε χώρους που δεν χαρακτηρίζονται ως «ομοφυλόφιλοι» παρά στα gay μπαρ. Εξάλλου σε μερικά από τα τελευταία συχνάζουν και ετεροφυλόφιλοι, γυναίκες κυρίως αλλά και άνδρες ή ακόμα και ζευγάρια. Η εμβέλεια των gay πολιτικών ομάδων είναι περιορισμένη και, επιπλέον, εκτός από μία μειοψηφία, κυρίως διανοουμένων, οι περισσότεροι ομοφυλόφιλοι άνδρες δεν αισθάνονται ότι ανήκουν σε μία κοινωνική ομάδα και πολιτική, κυρίως, κοινότητα. Τα παραπάνω μπορεί να ερμηνευτούν σύμφωνα με μία ανατρεπτική οπτική, η οποία συνίσταται στην άρνηση του απόλυτου διαχωρισμού των «ομοφυλόφιλων» από τους «ετεροφυλόφιλους», διαχωρισμός που συνδέεται συνήθως με την περιθωριοποίηση της ομοφυλόφιλης επιθυμίας μέσω του εξοστρακισμού της σε μία μειονότητα «φύσει» ομοφυλόφιλων και κυρίως την μη αμφισβήτηση της φυσικότητας μιας «αμιγούς» ετεροφυλόφιλης πλειοψηφίας. Δεν είναι τυχαίο που η παραπάνω ιεραρχική διπολική αντίληψη στηρίζεται σε μία ονσιοκρατική θεώρηση της ομοφυλοφιλίας και της ετεροφυλοφιλίας ως φυσικών, οικονομικών και αμετάβλητων ιστορικά κατηγοριών⁷. Το παράδοξο όμως είναι ότι η αμφισβήτηση αυτή των σεξουαλικών ταυτοτήτων, δηλαδή της διάκρισης «ομοφυλόφιλων»/«ετεροφυλόφιλων» παρακάμπτει την καθιέρωση αυτών των δύο σεξουαλικών κατηγοριών στην ελληνική κοινωνία όπου, επιπλέον, η «ομοφυλοφιλία» είναι κάθε άλλο παρά αποδεκτή και όσοι άνδρες αλλά και γυναίκες διεκδικούν μία ομοφυλόφιλη ταυτότητα περιθωριοποιούνται. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι οι ιδιομορφίες της gay ομοφυλοφιλίας στην χώρα μας σχετίζονται άμεσα με το ότι το gay μοντέλο επαναδιαπραγματεύεται και ανακατασκευάζεται σύμφωνα με τις παραδοσιακές ομοφυλοφιλίες, και, τελικά, με την ύπαρξη μιας ιθαγενούς εκδοχής της gay ομοφυλοφιλίας.

Τα παραπάνω μας βοηθούν να κατανοήσουμε την στάση των σύγχρονων ελλήνων ομοφυλόφιλων απέναντι στο AIDS και την διαφοροποίησή της από εκείνη των gay της Βόρειας Αμερικής και των αγγλοσαξωνικών κυρίως χωρών της Δυτικής Ευρώπης. Έτσι, στην Ελλάδα απουσιάζει το ισχυρό και αποτελεσματικό δίκτυο οργάνωσης για την υποστήριξη των οροθετικών και αρρώστων του AIDS αλλά και την ενημέρω-

ση γύρω από την πρόληψη, το οποίο στηρίζεται από τις gay κοινότητες και κινήματα. Επιπλέον, δεδομένου ότι το AIDS ταυτίζεται με μία στιγματισμένη ως «θηλυπρεπή» ομοφυλοφιλία, πολλοί gay οροθετικοί και άρρωστοι αποκρύπτουν την οροθετικότητά τους ακόμη και από τους περισσότερους, τουλάχιστον, φίλους τους. Οι τελευταίοι ανακαλύπτουν την αρρώστια των φίλων, ή ακόμη και παλιών συντρόφων στο gay κίνημα, είτε στο τελευταίο στάδιο της αρρώστιας είτε στην κηδεία, όταν δηλαδή η μόλυνση από τον ιό γίνεται αναπόφευκτα φανερή. Έτσι, σε αντίθεση κυρίως με τις ΗΠΑ, η εμφάνιση του AIDS στην Ελλάδα δεν συμβάλλει στην ενίσχυση της gay κοινότητας και των πολιτικών κινήματων αλλά δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την δημόσια, πολιτική διεκδί-

κηση του δικαιώματος στην ελεύθερη έκφραση των ομοφυλοφιλών και ενισχύει την ήδη υπάρχουσα οικειοποίηση του gay μοντέλου από τις παραδοσιακές ομοφυλοφιλίες.

Ερήμην της σεξουαλικότητας: «ουδέτερος» λόγος για την πρόληψη του AIDS

Μέχρι σήμερα η πολιτική ενημέρωσης σχετικά με το AIDS στην Ελλάδα είναι διφορούμενη. Αφενός, το προφυλακτικό προβάλλεται ως μέσο προφύλαξης. Όμως μία «ουδέτερη», ιατρική ενημέρωση είναι αναποτελεσματική αφού δεν λαμβάνει υπόψη της ένα ολόκληρο σύστημα σημασιών γύρω από το οποίο συγκροτούνται οι ερωτικές επιθυμίες. Αφετέρου, παράλληλα με την προβολή του προφυλακτικού, η μονογαμική ζευγαρωτή σχέση θεωρείται ως τόπος μη επικινδυνότητας και, επιπλέον, η σύναψη μιας μονογαμικής σχέσης προβάλλεται ως το ασφαλέστερο μέσο προφύλαξης. Σε μερικά επίσημα φυλλάδια υπάρχει άμεση αναφορά/προτροπή στην γνωριμία του ερωτικού συντρόφου ως μέσο προστασίας από το AIDS. Η «αγάπη» εγγυάται την «υγεία», την ζωή («Αγάπη=ζωή»). Οι εφήμερες ερωτικές σχέσεις θεωρούνται ως τόπος υψηλού κινδύνου μόλυνσης από τον ιό, χωρίς να γίνε-

ται διάκριση ανάμεσα σε επαφές με χρήση προφυλακτικού και χωρίς. Πολλές φορές, στον λόγο των γιατρών των δημόσιων νοσοκομείων οι οποίοι, ιδιαίτερα στην επαρχία, προσκαλούνται να κάνουν δημόσιες ομιλίες για το AIDS είναι εμφανής η αντίληψη ότι η αναπαραγωγική σεξουαλικότητα είναι από την «φύση» της υγιεινή: «δεν είμαι πουριτανός δεν λέω όχι στον έρωτα, αυτός μας έφερε στην ζωή αλλά μονογαμικές σχέσεις, επιλογή σχολαστική του ερωτικού συντρόφου κι αν κάποιον το ταμπεραμένο είναι πιο θερμό, απαραίτητος χρήση προφυλακτικού και σταμάτημα των βίτσιων δηλαδή στοματικοί, πρωκτικοί και διαβολοέρωτες...» (γιατρός, υπεύθυνος για το AIDS στο νοσοκομείο της πόλης Α). Σ' ένα λύκειο της πόλης Β η πλειοψηφία των καθηγητών αρ-

νήθηκε την προβολή ενός φιλμ για το προφυλακτικό. Οι καθηγητές δικαιολόγησαν την απόφασή τους λέγοντας ότι η συγκεκριμένη προβολή θα παρακινούσε τους μαθητές στην ανηθικότητα. Όμως, όπως λέει η Sontag (1993: 169-170): «Η κουβέντα για προφυλακτικά και για καθαρές σύριγγες ακούγεται σαν κάτι που ισοδυναμεί με τη συγχώρεση και την ενθάρρυνση του απαγορευμένου σεξ, των παράνομων χημικών ουσιών. Κι ως ένα σημείο είναι. Η εκπαίδευση σχετικά με το πώς να προφυλαχτεί κανείς από το AIDS συνεπάγεται αναγνώριση, και συνεπώς ανοχή, της βαθιά ριζωμένης ποικιλίας έκφρασης της σεξουαλικής ευαισθησίας». Μολονότι σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές το 50% περίπου των μολυνθέντων ανήκουν στην επιδημιολογική κατηγορία «ομοφυλόφιλοι/αμφιφυλόφιλοι», στην συντριπτική πλειοψηφία των φυλλαδίων και κυρίως στα τηλεοπτικά σποτ δεν υπάρχει καμία αναφορά στην ομοφυλοφιλία. Η «αγάπη» θεωρείται ως αποκλειστικά ετεροφυλόφιλη. Η ομοφυλοφιλία γίνεται αντιληπτή ως, «από την φύση της», επικίνδυνη. Ενδεικτικά, στο έντυπο που οι αιμοδότες πρέπει να συμπληρώσουν, ανάμεσα στις κατηγορίες των ατόμων τα οποία παροτρύνονται να μην δώσουν αίμα περιλαμβάνονται οι άν-

δρες που είχαν «έστω και μία ομοφυλόφιλη επαφή». Και σε νοσοκομεία οι γιατροί και οι νοσοκόμες/οι απαγορεύουν την αιμοδοσία σε άνδρες τους οποίους θεωρούν ότι είναι ομοφυλόφιλοι εξαιτίας του «θηλυπρεπούς» τους παρουσιαστικού. Επιπλέον, φορείς και ασθενείς του AIDS υποβάλλονται σε «κλινική εξέταση» για να διαπιστωθεί αν είναι «ομοφυλόφιλοι», πρακτική που διέπεται από αντιλήψεις παρόμοιες με τις λαϊκές αντιλήψεις και φόβους των φαντάρων για πιθανή ιατρική διαπίστωση της ομοφυλοφιλίας στον στρατό. Αυτή η ιατρική πολιτική δεν λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι υπάρχουν και άνδρες που γίνονται αντιληπτοί ως αρρενωποί και έχουν ομόφυλες σεξουαλικές πρακτικές καθώς και ότι υπάρχουν ομοφυλόφιλες μονογαμικές σχέσεις. Με άλλα λόγια, η

πολιτική αυτή στηρίζεται σε μία ονσιοκρατική αντίληψη για την σεξουαλικότητα αφού δεν αναγνωρίζει την ποικιλία των ομοφυλοφιλιών στην Ελλάδα. Και επιπλέον, αναπαράγει και συμβάλλει στην διατήρηση ως κυρίαρχης μιας συγκεκριμένης υποστασιοποιημένης κατηγορίας «ομοφυλόφιλου» δηλαδή του στερεότυπου του «παθητικού», «θηλυπρεπούς». Τα παραπάνω δείχνουν ότι η ενημέρωση και ο ιατρικός λόγος σχετικά με το AIDS δεν είναι ουδέτεροι αλλά μπορεί να διαμορφώνονται από την κυρίαρχη ιδεολογία. Για τον λόγο αυτό, μπορεί να είναι επικίνδυνοι διότι αποσκοπούν στην προστασία μάλλον της σεξουαλικής τάξης παρά της υγείας ή καλύτερα, μιας υγείας η οποία ταυτίζεται με την σεξουαλική τάξη. Αντίθετα, μία αποτελεσματική πολιτική πρόληψης και γενικότερα αντιμετώπισης του AIDS δεν θα αποσκοπούσε απλώς στην επιβολή του προφυλακτικού ή όποιας άλλης τεχνολογίας αλλά στην ανάδειξη και υπεράσπιση της ποικιλότητας, της ετερογένειας που ενυπάρχει στην σεξουαλικότητα και, επιπλέον, στην ανατροπή των έμφυλων και σεξουαλικών ιεραρχιών οι οποίες συμβάλλουν αποφασιστικά στην μετάδοση του ιού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bajos N., Ludwig D., 1995 «Risque construit et objectivation du risque: deux approches de l'adaptation au risque de transmission sexuelle du Sida» στο *Sexualité et Sida*, Paris, ANRS (Collection: Sciences Sociales et Sida): 199-220.
- Bolton R., 1992 «Aids and Promiscuity: Muddles in the Models of HIV Prevention» στο Bolton R., Singer M., *Rethinking AIDS Prevention. Cultural Approaches*, Philadelphia, Gordon and Breach Science Publishers: 7-85.
- Bozon M., 1995 «Observer l'inobservable: la description et l'analyse de l'activité sexuelle» στο *Sexualité et Sida*, Paris, ANRS (Collection: Sciences Sociales et Sida): 39-56.
- Duval M., 1992 «Paroles de marins. Gestion de la parole à bord d'un cargo long-courrier» *Ethnologie française*, 3 Juil.-Sept.: 368-379.
- Herd G. et Lindendaum S. (eds) 1992 *The Time of AIDS. Social Analysis, Theory and Method*, Newbury Park - London - New Delhi, Sage Publications.
- Herd G., 1992 «Introduction» στο Herdt G. et Lindendaum S. (eds) 1992: 3-26. Forrest D., 1994 «“We’re here, we’re queer, and we’re not going shopping”. Changing gay male identities in contemporary Britain» στο Cornwall A. & Lindisfarne N., *Dislocating Masculinity. Comparative Ethnographies*, London and New York, Routledge: 97-110.
- Foucault M., 1976 *Histoire de la sexualité 1. La volonté de savoir*, Paris, Gallimard.
- 1984 *Histoire de la sexualité 3. Le souci de soi*, Paris, Gallimard.
- Mendès-Leite R., 1995 «Identité et alterité. Protections imaginaires et symboliques face au sida» *Gradhiva* 18: 93-103.
- Pronger B., 1990 *The Arena of Masculinity. Sports, Homosexuality and the Meaning of Sex*, New York, St. Martin's Press.
- Rubin G., 1984 «Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality» στο Vance C., (ed) *Pleasure and Danger: exploring female sexuality*, Boston, London, Melbourne and Henley, Routledge & Kegan Paul: 267-319.
- Sontag S. 1991 *Illness as metaphor and AIDS and its metaphors*, London, Penguin Books Ltd. (1978/1989, New York, Farrar, Straus, and Giroux) (ελλ. μετάφραση: 1993 *Η νόσος ως μεταφορά/το AIDS και οι μεταφορές του*, Αθήνα, Ύψιλον).
- Ταχτσής Κ., 1989 *Το φοβερό βήμα*, Αθήνα, Εξάντας.
- Weeks J., 1995 *Inverted Moralities*, Cambridge, Polity Press.
- Weston K., 1991 *Families we choose. Lesbians, gays and Kinship*, New York, Columbia University Press.
- 1995 Willson M., «Perspective and difference: sexualization, the field, and the ethnographer» στο Kulick D. & Willson M. *Taboo. Sex, identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork*, London and New York, Routledge: 251-275.
- Yannakopoulos K., 1995 *Jeux du désir, jeux du pouvoir. Corps, émotions et identité sexuelle des hommes au Pirée et à Athènes*, Thèse de doctorat, Paris, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales.
- 1996 «Amis ou amants? Amours entre hommes et identités sexuelles au Pirée et à Athènes» *Terrain* 27: 59-70.
- «Ανδρικό Σώμα, φύλο και σχέσεις εξουσίας στην Αθήνα και τον Πειραιά». Ανακοίνωση στην επιστημονική συνάντηση «Προσεγγίσεις του ανδρισμού», Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 11 Μαΐου 1996 (Υπό έκδοση στο *Gradhiva. Revue d'histoire et d'archives de l'anthropologie*. Δεκέμβριος 1997).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εκτός από την «περιέργεια» και την θυμηδία με την οποία συχνά αντιμετωπίζονται οι έρευνες για τις σεξουαλικότητες, η υποτίμηση της επιστημονικότητάς τους επιχειρείται και μέσω της μετάθεσης του «ενδιαφέροντος» από το έργο στην προσωπική, σεξουαλική ζωή του ερευνητή ο οποίος, όπως έχει επισημάνει οι κοινωνιολόγος K. Plummer, είναι συ-

νήθως ύποπτος «παρέκκλισης», ιδιαίτερα όταν ασχολείται με περιθωριοποιημένες σεξουαλικότητες όπως η ομοφυλοφιλία. Όπως και νάχει το πράγμα, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι ένα μέρος του κοινού στο οποίο απευθύνονται οι μελέτες για τις σεξουαλικότητες δηλαδή διανοούμενοι, κατασκευάζουν μία σεξουαλική ταυτότητα του ερευνητή σύμφωνα με κυρίαρχες και μάλιστα «παραδοσιακές» αντιλήψεις για την σεξουαλικότητα αλλά και το φύλο. Έτσι, ο ερευνητής που μελετά τις ομοφυλοφιλίες κατασκευάζεται ως θηλυπρεπής ή παθητικός ομοφυλόφιλος, σύμφωνα με την κυρίαρχη, «παραδοσιακή» αντίληψη για την ομοφυλοφιλία. Εξάλλου, η υποτίμηση αυτή της επιστημονικότητας και άρα του κύρους του ερευνητή και του έργου του διαμέσου του «σεξ» έχει γίνει ήδη αντικείμενο ανάλυσης από τις γυναίκες ερευνήτριες, στις οποίες εφαρμόζεται με απαρέγκλιτη συνέπεια από πολλούς θεωρούμενους, σύμφωνα πάλι με τις κυρίαρχες αντιλήψεις, «άνδρες» συναδέλφους τους για τους οποίους βέβαια μία παρόμοια υποτίμηση είναι αδιανόητη. Διότι η «αρρενωπή» σεξουαλικότητα συνάδει με την «Επιστημονικότητα», το «Κύρος» και κυρίως την εξουσία (για μία πρόσφατη ανάλυση βλ. Willson 1995).

2. Πρόκειται για το πρόγραμμα «La construction sociale des sexualités en Europe du Sud» του οποίου η επιστημονική υπεύθυνος ήταν η κ. Marie-Elisabeth Handman (Laboratoire d'Anthropologie Sociale, Collège de France, Paris). Μία πρώτη μορφή του παρόντος άρθρου με τίτλο «Entre norme et transgression sexuelle. Gestion des risques de stigmatisation à l'époque du sida en Grèce» υπάρχει στον αδημοσίευτο συλλογικό τόμο-αναφορά προς την Agence Nationale de Recherches sur le Sida (ANRS) που χρηματοδότησε μέρος των ερευνών του παραπάνω προγράμματος.

3. Χρησιμοποιώ εδώ τον όρο μ' αυτήν την μορφή για να τονίσω την σημασία του πρώτου συνθετικού του. Έτσι, ετερο-φυλοφιλία είναι η σεξουαλικότητα που εγκαθιδρύει την διαφορά, την ανισότητα μεταξύ δύο εταίρων διαφορετικού κυρίως αλλά και του ίδιου φύλου. Για τον «παράδοξο gay ανδρισμό» βλ. Pronger 1990 και Forrest 1994.

4. Την δεκαετία του '60 κυρίως αλλά και '70 οι άνδρες με ομοφυλόφιλες πρακτικές χρησιμοποιούσαν τον όρο «πονηρός» προκειμένου να ορίσουν τον αρρενωπό άνδρα που δεν οριζόταν ως «ομοφυλόφιλος». «Πονηρός» είναι εκείνος που «καταλαβαίνει» δηλαδή αισθάνεται τον ερωτικό χαρακτήρα μιας αμφίσημης επικοινωνίας μ' έναν άλλον άνδρα και συμμετέχει σ' αυτήν. Ο «πονηρός» μπορεί να είναι ενεργητικός ή/και παθητικός και να έχει ομοφυλόφιλες και ετεροφυλόφιλες πρακτικές. Γίνεται όμως αντιληπτός από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο ως «άνδρας» (βλ. Yannakopoulos 1995).

5. Ο Ανδρέας Βελισσαρόπουλος, κινηματογραφιστής, ήταν ο ιδρυτής του περιοδικού *αμφί* και του gay κινήματος (ΑΚΟΕ) στην Ελλάδα. Το ΑΚΟΕ ιδρύθηκε το 1977 ενώ το πρώτο τεύχος του *αμφί* κυκλοφόρησε το 1978.

6. Ο όρος «φυλομόφυλος» που χρησιμοποιεί ο Ταχτσής μοιάζει με τον γαλλικό «homophile» τον οποίο χρησιμοποιούσε η Arcadie, πρώτη ομοφυλόφιλη ομάδα που εμφανίστηκε στην μεταπολεμική, τουλάχιστον, Γαλλία με την ομώνυμη εφημερίδα της το 1954. Αν και δεν γνωρίζουμε αν ο Ταχτσής είχε υπόψη του την ύπαρξη αυτής της ομάδας ή αντίστοιχων της Δυτικής Ευρώπης και της Αμερικής, πάντως οι θεωρητικές απόψεις για την ομοφυλοφιλία των Γάλλων της Arcadie και με τις οποίες συνδέεται η χρήση του όρου αυτού, παρουσιάζουν αναλογίες και ομοιότητες μ' εκείνες του Ταχτσή. Για μία εκτενέστερη ανάλυση των θέσεων για την ομοφυλοφιλία του Ταχτσή και των διαφορών του με τους gay του ΑΚΟΕ/αμφί βλ. Yannakopoulos 1995.

7. Όπως οι θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες υπάρχουν βιολογικές διαφορές μεταξύ «ομοφυλόφιλων» και «ετεροφυλόφιλων». Έτσι, κατασκευάζεται μία βιολογική οικουμενική κατηγορία «ομοφυλόφιλου» του οποίου, όμως, η «φυσιολογία» ορίζεται διαφορετικά ανάλογα με τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα.